

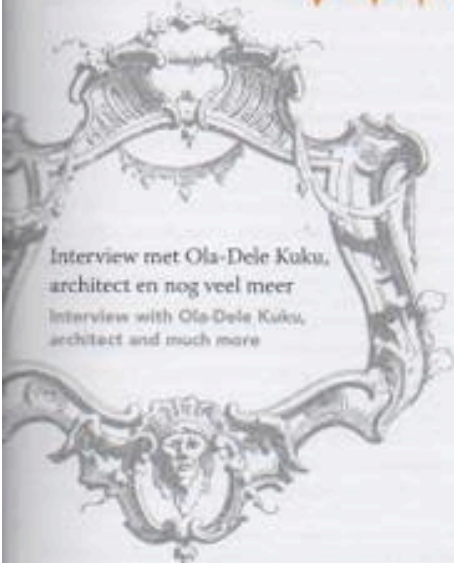

Collective Representation (The Release Saga) - Triptych I & II, a synthesized animation in 240 seconds
by Ole Ole Kuku / Wilfrieda Paessens (After Effects) © 2010 ODK Projects (Private Collection) / Foto © Wilfrieda Paessens

ONTWERPEN VOOR CONFLICT EN CHAOS

Kurt Vanbelleghem

DESIGNING FOR CONFLICT AND CHAOS

Interview met Ola-Dele Kuku,
architect en nog veel meer
Interview with Ola-Dele Kuku,
architect and much more

Ola-Dele Kuku woont en werkt momenteel in Brussel, maar zijn wortels liggen in Nigeria. Hij studeerde architectuur in Californië en Zwitserland, en heeft onderwezen in Italië, Nederland en België. Hem omschrijven als architect zou onvolledig zijn. Je kunt hem daarnaast immers ook filosoof, kunstenaar en onderzoeker noemen. Maar zelfs dan is de lading nog niet volledig gedekt. De laatste tijd houdt hij zich zowel op praktisch als theoretisch vlak bezig met design voor conflictzones. Ik had dit interview met hem op een avond eind maart, in zijn Brusselse studio te midden van merkwaardige objecten, de resultaten van vorige onderzoeksprojecten. Het werd een wonderbaarlijk gesprek met een van de meest intrigerende persoonlijkheden die ik ooit heb ontmoet.

Je beschrijft jezelf als architect, omdat je architectuur gestudeerd hebt. Maar tegelijkertijd stel je je erg kritisch op tegenover de voortdurende discussies over wat architectuur is en wat de plichten van een architect zijn. Jij vindt dat architect zijn een transcendent, ongrijpbare ervaring moet zijn.

Ola-Dele Kuku: Ik heb geleerd dat architectuur een doorlopende ervaring is. Je kunt niet naar school gaan om architectuur te studeren en verwachten dat je architectuur zult kennen op het moment dat je je diploma haalt. Alles wordt complexer, er is sprake van een overgang, een evolutie. Architectuur is een kwestie van culturele identiteit. De Egyptenaren bouwden piramides, de Grieken richtten zuilen op en de Romeinen bouwden triomfbogen. Tegenwoordig komt architectuur

Ola-Dele Kuku's roots are in Nigeria and he is currently living and working in Brussels. He studied architecture in California and Switzerland and has been teaching in Italy, the Netherlands and Belgium. Defining him as an architect is hardly comprehensive. You could also call him a philosopher, artist and researcher, but that still creates an incomplete picture of him. His most recent endeavours are dealing with design for conflict zones, on a practical and theoretical level. I had this interview with him one evening at the end of March 2011, in his studio in Brussels, surrounded by remarkable objects, the outcomes of previous research projects. The result is a wonderful conversation with one of the most intriguing personalities I have ever met.

You introduce yourself as an architect, because you studied architecture. At the same time, you are extremely critical towards the ongoing definitions of what architecture is and the tasks an architect has to perform. From your point of view, being an architect should be a transcending, intangible experience.

Ola-Dele Kuku: One thing I learned about architecture is that it is a continuous experience. You don't go to school to study architecture with the assumption that when you graduate you will know architecture. Things get more complex, there is a transition, an evolution. Architecture is a subject of cultural identity. Egyptians made pyramids; Greeks made columns; Romans made arches. Architecture today usually ends up being a building, occupied by people, available in different styles, but we hardly scrutinize or reinvent the situation that provokes a certain kind of architecture. The inspirational level and the spiritual

aspects within the so-called philosophy of architecture and the driving force to represent the unknown or to capture the intangible is somehow fading. The economy totally dominates our society; we don't allow room for the arts to play their part. Maybe present transformations in our society today will cause the architect to start thinking again. With the notion of conflict, disaster and destruction, we live in a very curious period; I want to see how architecture will reactivate itself as a kind of response to this.

Architecture as a kind of philosophy-in-action?

We live according to past definitions of living. We live in places that respond to our basic 'domestic rituals'. There is the living room, the bathroom, the bedroom, the dining room and the kitchen. These are the definitions of our living environment today, and an architect has nothing to do with that anymore. That is just planning. Architecture is detached from the human essence. You live your routines, and there is a lack of affiliation with the living space today. Our existence within the dwelling space is usually characterized by a series of 'domestic rituals' or 'routines'. Accommodating these routines forms the basis for the composition of the dwelling space. But there's a mismatch between how our dwelling spaces have evolved (little, actually) and how society has evolved. There are additional requirements to architecture in order to accommodate new modes of behaviour, requiring the need for spaces such as a tranquillity room, a reflection room, a recovery room and so on, with new designed objects and environments to give form to these domestic rituals.

Historical visionary architects like Piranesi, Boullée or Ledoux had a keen interest in design that provides for an emblematic, supposedly ideal environment. Your involvement with architecture of in-existent structures shows a lot of similarities to their approach. Just as they did, you also mainly use conceptual modes of representation, like teaching, drawings and essays.

Here we have to distinguish between imagination and perception. You can imagine the earth spinning around the sun, but you cannot see a whole aeroplane even if it is right in front of you. With imagination, scale does not pose a problem, whereas with perception, one is often confronted with the limitations of scale. Now, the imaginative side of perception is what gives an overview. Those architects you mention preferred the imagination in order to have an overview of things, which also means that the reference to scale becomes irrelevant.

I'm fascinated by 'thought' itself, as something that precedes experience and that brings imagination into the realm of reality. Creativity as an act of creation brings the conceptual into the realm of the real and makes it 'conceivable'.

I believe that the greatest human achievement still remains the discovery and use of numbers. Numbers have universal validity, they introduce meaning into abstractions. We can introduce scale, but we cannot perceive scale. If I say 600 litres, you need to think of a form, a container before you can think of these 600 litres. You need an image as a reference. Our perception is always biased. That's our impediment also with space and with time. We need a clock to guide us. Drawings and imaginative thinking helps to be conscious of our lack of this 'dimensional' aspect of being. That's why the first drawings introducing perspective were of major importance, because they visualized the perception of depth.

Culture of conflict & conflict design

Architecture is said to be a mirror to the social structure of a society. For a couple of years now, your focus has been on the

disruption of society, on the moment of collapse. You relate to the concept of conflict as the main organisational principle behind the way things are ordered. Conflict governs everything. If I understand it right, conflict is not necessarily a negative, destabilising factor. On the contrary, one can even benefit from it?

With architecture there is the ever-challenging need to invent a reason to do architecture, people tend to forget that. There are two kinds of reasons. One reason is 'why?', 'what is the reason for that?'. The other reason is as in thought, 'how do you reason on that?' These two kinds of 'reason' must be present in order to have a situation to do architecture.

I think the notion of conflict and the disintegration of society today is an evolutionary phenomenon. As an integral component of the evolution of a social system, conflict emerges as a significant mechanism that instigates change rather than unanimity. This phenomenon materializes in the form of various events such as wars, natural disasters, emigrations, population displacements, births and deaths. These events ultimately become the stimulators in the transformation of societies.

The constitution of a social system involves conflict as a process of modification towards a different future. The evolution in contemporary culture is predominantly forged by conflict or, in any case, events which instigate new conditions or developments. Therefore, conflicts can be understood as a familiar interdependent relationship involving constraints and obligations. Understanding the conflict phenomenon as a catalyst in socio-cultural evolution views the notion as a stimulant for improvement. Therefore the accommodation of conflicts is a prominent objective within all aspects of social planning and intervention.

As humans, we are still undergoing biological evolution. We used to be something else and now we are humans, but I don't believe this is the final situation for us. Not only does evolution take place physically, our psyche and moral values are also changing. Whatever we used to be afraid of, we don't care much about it today.

The notion of conflict has always existed, right from the big bang. The story of Adam and Eve is quite exemplary of this. For me that always has been a fascinating story, how it is told so casually. Adam and Eve could not sustain a relationship with God. There were only three of them and they still managed to fight. Something bothers me with this story. Adam and Eve offended God and God got so angry that he kicked them out of the garden of Eden. Excuse me, where is the ever-loving God? Why didn't Adam and Eve just apologize? No, they just left – probably because they were aware that they were blessed with the ability to wonder. There is defiance in humans. We like to say 'to hell with you, I can go my own way'. And so, Adam and Eve became the first refugees, the first displaced persons, and the first occupiers of a foreign land. That is part of our evolution. At every point in our history, those dynamics are present. Uncertainty and chance happening become eminent characteristics of the continuity of events.

With reference to wars, displacements and natural disasters, boundaries are constantly shifting and new territories are being created. These new territories have become the fundamental platforms for innovative solutions and interventions that require a continuous systematic approach. The study of 'post-conflict rehabilitation' and 'rebuilding' have not been appropriately integrated as essential courses in the study of architecture, design, applied arts, sociology or psychology. This integration is mandatory in order to formulate a continuous answer to continuous conflict.

gewoonlijk neer op een gebouw met mensen erin. Het gebouw is verkrijgbaar in een aantal verschillende stijlen, maar de situatie die vraagt om een bepaald soort architectuur wordt nauwelijks kritisch bekeken of vernieuwd. De verbeelding en het spirituele aspect van de zogenaamde filosofie achter de architectuur en de drijvende kracht om het onbekende weer te geven of het ongrijpbare te grijpen kwijnen op de een of andere manier weg. De economie domineert onze maatschappij en de kunsten krijgen geen plaats om hun rol te spelen. Misschien zorgen de huidige veranderingen in de samenleving ervoor dat architecten opnieuw beginnen na te denken. De conflicten, rampen en vernieling in de wereld maken dat we in een zeer bijzondere periode leven; ik ben benieuwd hoe architectuur als antwoord hierop zichzelf nieuw leven zal inblazen.

Architectuur als een soort filosofie-in-actie?

We leven volgens voorbijgestreefde definities van het leven. We leven op plaatsen die voorzien in onze 'huiselijke basisrituelen'. Er is een woonkamer, badkamer, slaapkamer, eetkamer en keuken. Dat zijn de definities van onze huidige leefomgeving en een architect heeft daar niets meer mee te maken. Dat is alleen maar planning. Architectuur is afgescheiden van de menselijke essentie. Je leeft volgens routines en er is een gebrek aan verbondenheid met de leefruimte. Ons bestaan in onze woonruimte wordt doorgegaan gekenmerkt door een reeks 'huiselijke rituelen' of 'routines'. Deze routines harmoniseren vormt de basis voor de samenstelling van de leefruimte. Maar de manier waarop onze leefruimte is geëvolueerd (weinig in feite) is niet in overeenstemming met hoe de samenleving is veranderd. Er worden bijkomende eisen gesteld aan de architectuur om plaats te bieden aan nieuwe gedragswijzen. Er is nood aan ruimtes als een rustkamer, een reflectiekamer, een herstelkamer enzovoort, met nieuw ontworpen voorwerpen en omgevingen om vorm te geven aan deze nieuwe huiselijke rituelen.

Historische visionaire architecten zoals Piranesi, Boullée en Ledoux waren erg geïnteresseerd in design dat zorgt voor een emblematische, schijnbaar ideale omgeving. Jouw interesse voor architectuur van onbestaande structuren heeft heel wat gemeen met hun benadering. Net als hen gebruik je vooral conceptuele voorstellingswijzen, zoals onderwijs, tekeningen en essays.

Hier moeten we een onderscheid maken tussen verbeelding en perceptie. Je kunt je voorstellen dat de aarde rond de zon draait, maar je kunt geen compleet vliegtuig zien, zelfs niet als het precies voor je neus staat. In het geval van verbeelding vormt schaal geen probleem, terwijl we bij perceptie vaak geconfronteerd worden met de beperkingen van schaal. Het verbeeldingsaspect van perceptie is wat ons een overzicht geeft. De architecten die je noemt, verkozen verbeelding om een overzicht te krijgen, wat betekent dat de verwijzing naar schaal irrelevant wordt.

Ik ben gefascineerd door het 'denken' zelf, als iets wat voorafgaat aan de ervaring en verbeelding in het domein van de realiteit brengt. Creativiteit als een scheppingsdaad brengt het conceptuele in de realiteit en maakt het 'denkbaar'.

Voor mij is het grootste wapenfeit van de mens nog altijd de ontdekking en het gebruik van cijfers. Getallen hebben een universele geldigheid, ze verlenen betekenis aan het abstracte. We kunnen het over schaal hebben, maar we kunnen schaal niet waarnemen. Als ik het over 600 liter heb, moet jij je een vorm voorstellen, bijvoorbeeld een tank, voordat je de idee van 600 liter kunt bevatten. Je hebt een beeld nodig als referentiepunt. Onze perceptie is altijd vertekend.

Daarom is ook ons begrip van ruimte en tijd beperkt. We hebben een horloge nodig als leidraad. Tekeningen en verbeelding helpen ons om bewust te zijn van ons gebrek van dit 'dimensionale' aspect van zijn. Daarom waren de eerste perspectieftekeningen zo belangrijk; ze maakten de perceptie van diepte zichtbaar.

Conflictcultuur & conflictdesign

Van architectuur wordt gezegd dat het een spiegel is van de sociale structuur van een samenleving. Je bestudeert al een aantal jaren de ontwrichting van samenlevingen, het moment van de ineenstorting. Je ziet conflict als het belangrijkste organiserende principe achter de manier waarop alles geordend is. Alles is onderhevig aan conflict. Als ik het goed begrijp, is conflict niet noodzakelijk een negatieve, destabiliserende factor. Integendeel, je kunt er zelfs je voordeel mee doen?

Mensen willen het wel eens vergeten, maar bij architectuur is er altijd de uitdaging om een reden te bedenken om aan architectuur te doen. Er zijn twee soorten redenen. De ene reden is het waarom, 'wat is de reden daarvoor?' De andere reden heeft te maken met de ratio, 'hoe denk je daarover?' Deze twee soorten 'rede' zijn noodzakelijk om aan architectuur te doen.

Ik denk dat het begrip conflict en de huidige ontwrichting van de maatschappij evolutionaire verschijnselen zijn. Conflict maakt een wezenlijk deel uit van de evolutie van een sociaal systeem en is een invloedrijk mechanisme dat eerder leidt tot verandering dan tot unanimiteit. Dit verschijnsel uit zich in verschillende gebeurtenissen zoals oorlog, natuurrampen, emigratie, ontheemding, geboorte en dood. Deze gebeurtenissen leiden uiteindelijk tot de transformatie van een samenleving.

In de structuur van een sociaal systeem is conflict een proces van verandering naar een andere toekomst. De evolutie van de hedendaagse cultuur is voornamelijk het gevolg van conflicten, of op zijn minst van gebeurtenissen die leiden tot nieuwe omstandigheden of ontwikkelingen. Conflicten kunnen dus gezien worden als een gewone relatie van onderlinge afhankelijkheid met beperkingen en verplichtingen. Als je het verschijnsel conflict beschouwt als een kracht voor sociaal-culturele verandering, is het begrip een stimulans voor verbetering. Hoe je omgaat met conflict is dus belangrijk voor alle aspecten van sociale planning en van ingrijpen.

Als menselijke wezens zijn we nog altijd biologisch aan het evolueren. Ooit waren we iets anders en nu zijn we mensen, maar ik geloof niet dat het daar zal ophouden. Evolutie gebeurt niet alleen fysiek, maar ook onze geest en morele waarden veranderen. Iets waar we vroeger bang voor waren, kan ons nu nog nauwelijks schelen.

Het begrip conflict heeft altijd bestaan, al sinds de oerknal. Het verhaal van Adam en Eva is daarvoor kenschetsend. Voor mij is het altijd fascinerend geweest hoe dat verhaal wordt verteld alsof het om de normaalste zaak van de wereld gaat. Adam en Eva konden geen relatie behouden met God. Ze waren maar met drie, en toch sloegen ze er nog in om ruzie te maken. Er is iets aan het verhaal wat me dwars zit. Adam en Eva stootten God voor het hoofd, en Hij werd zo kwaad dat Hij hen uit de hof van Eden gooide. Het spijt me, maar waar is de liefhebbende God in dit geval? Waarom verontschuldigen Adam en Eva zich niet gewoon? Nee, ze gingen gewoon weg – waarschijnlijk omdat ze zich er bewust van waren dat ze gezegend waren met het vermogen om dingen in twiifel te trekken. De mens is opstandig. We zeggen graag 'loop naar

de maan, ik red het wel alleen'. En zo werden Adam en Eva de eerste vluchtelingen, de eerste ontheemden, en de eerste bezetters van een vreemd land. Dat is een deel van onze evolutie. Op elk punt in onze geschiedenis is deze dynamiek aanwezig. Onzekerheid en toevallige gebeurtenissen sturen in grote mate de continuïteit van de dingen.

Oorlog, ontheemding en natuurrampen zorgen ervoor dat grenzen voortdurend verschuiven en dat nieuwe gebieden ontstaan. Deze nieuwe gebieden vormen de fundamentele platformen voor innovatieve oplossingen en tussenkomsten die een ononderbroken en systematische benadering vereisen. De studies 'herstel na conflict' en 'heropbouw' zijn niet naar behoren geïntegreerd als essentiële cursussen in de vakgebieden architectuur, design, toegepaste kunsten, sociologie en psychologie. Nochtans is dit nodig om voortdurend een antwoord te kunnen geven op het voortdurende fenomeen van conflict.

Telkens als er sprake is van conflict, is dat omdat er iets anders moet gebeuren. Daarbij is de enige zekerheid 'verandering'. Alles wordt gestuurd door een kracht, of het nu door een god is, door de zwaartekracht of door elektromagnetisme. Er zijn verschillende krachten die een samenleving samen houden, en deze krachten in evenwicht brengen is het principe dat bepaalt hoe de dingen werken. De samenleving is een systeem en de fysica leert ons dat wanorde in een systeem in de loop van de tijd altijd toeneemt. Conflictbeheer biedt daarop het antwoord.

Je kritiek op de huidige processen van heropbouw na ernstige oorlogsconflicten of natuurrampen is vergelijkbaar met je idee over architectuur in het algemeen: ze zijn niet adaptief; ze beschikken over geen enkele flexibiliteit en ze vallen terug op primitieve handelingen en blauwdrukken. Wat is er nodig om op een alternatieve manier om te gaan met een conflict?

Ik denk dat conflicten en herstel na een conflict belangrijke inspiratiebronnen kunnen zijn voor moderne architecten en ontwerpers. Volgens mij zijn deze begrippen de meest dominante aspecten van de hedendaagse cultuur. De integratie van herstel na een conflict als een academisch studiegebied is absoluut noodzakelijk omdat het een constant bewustzijn van en progressieve aandacht voor haalbare voorstellen en oplossingen zou ondersteunen.

Er moeten verschillende vakgebieden bij betrokken worden; niet alleen ontwerpers, maar ook sociologen, psychologen en beeldende kunstenaars. Het gaat om een bestaande situatie, maar de dominante ervan op cultureel gebied maakt het op een bepaalde manier ook een nieuwe situatie. Het moet aan universiteiten opgenomen worden als studiegebied. Het ontwerp van nieuwe producten en dingen die dienst doen in deze specifieke situaties, moet gestimuleerd worden. Bouwen voor vijftigduizend ontheemden die gisteren nog in oorlogsgebied woonden is een totaal andere uitdaging dan een woonblok bouwen in de stad. Er zijn heel wat initiatieven op verschillende plaatsen, met workshops, mensen die oorlogsgebied bezoeken, projecten die gefinancierd worden door een of andere instelling, maar alle inspanningen zijn zo geïsoleerd. Dit zou geen geïsoleerd studiegebied mogen zijn. Mensen zouden het continu en collectief moeten bestuderen.

We produceren voortdurend nieuwe materialen, oplossingen en uitvindingen. Relatief nieuwe ontwikkelingen zoals hernieuwbare energiebronnen, draadloze communicatie en andere technologische middelen worden nog niet naar behoren toegepast. Misschien zijn ze uitstekend geschikt voor conflictsituaties, maar we hebben nauwelijks

aandacht voor die mogelijkheid. Het ironische is dat de nieuwe technologieën meer geschikt zijn voor heropbouw en herstel dan voor de minder doeltreffende integratie in de bestaande sociale infrastructuur.

Ontwerpers moeten aan de slag met 'noodsituaties'. Normaal bouw je omdat iemand plaats heeft en iets anders op die plaats wil. Maar nu is er een omgekeerde psychologie waarbij je mensen die niets meer hebben **iets** moet geven. Daar bestaat geen studievak voor. Architecten moeten zich kunnen inleven in een persoon die net alles verloren heeft, maar omgaan met zulke situaties hebben ze in hun formele opleiding nooit geleerd. De hele omgeving kan gevuld zijn met trauma's en slechte herinneringen; hoe kun je zo'n plaats zuiveren, wat bouw je daar? Dit kan ook erg boeiend zijn voor beeldende kunstenaars, die nieuwe toepassingen en betekenissen kunnen ontdekken voor interessante audiovisuele installaties die een ongelooflijk therapeutisch effect kunnen hebben. In de geschiedenis van het design werden ingrijpende veranderingen in denkbeelden en het gebruik van bepaalde materialen teweeggebracht door optimisme volgend op een conflict, vooral na de Tweede Wereldoorlog. Kortom, het invoeren van nieuwe bestendige materialen en energie-efficiënte innovaties is in zulke situaties een vereiste. Dat zou bovendien leiden tot nieuwe productie- en fabricagemogelijkheden, nieuwe consumenten en enorme economische voordelen.

Ten slotte wil ik opmerken dat iedereen hieraan kan bijdragen; mensen met verschillende ervaringen kunnen andere reacties aanreiken om het debat te stimuleren.

Je hebt oorlogsgebieden als Freetown in Sierra Leone bezocht. Hoe kun je de uiterst complexe dimensies van de extreme omstandigheden waar mensen in oorlogsgebied mee te maken hebben, vertalen naar iets waar men bekend mee is?

In oorlogsgebied of rampsituaties zijn heeft een grote invloed op je. De waarneembare omgeving uit zich op andere manieren dan louter fysiek of geografisch. Hoe mensen hun omgeving waarnemen heeft weinig te maken met architecturale planning. Ze functioneren op een psychologisch niveau, ze hebben wensen, verlangens en hebben nood aan voldoening. Een analyse van de relatie tussen mensen en hun sociale omgeving moet dus onder meer rekening houden met culturele, historische, politieke en gedragsaspecten. Elke gemeenschap is anders en dat geldt ook voor de manier waarop ze omgaat met haar geografische terrein en voor de verhouding van mensen tot hun omgeving.

Dit is veldwerk met een dynamiek die de manier waarop je de dingen bekijkt, echt verandert. Je moet de plaats ervaren, want een bouwterrein is niet noodzakelijk een stuk grond in de stad. Er is een hele stad verwoest, waar begin je, wat is je referentiepunt? Misschien moet je eerst proberen de slachtoffers iets terug te geven? Slaag je erin om iets te bouwen dat terugbrengt wat verloren is? Is het nodig om er ooit opnieuw te bouwen? Dan merk je dat een plaats zijn transparantie kan verliezen doordat er een ramp is gebeurd. Een plaats kan gevuld zijn met gruwelijke en pijnlijke herinneringen, met geuren, geluiden en trauma's. Soms is het verwarrend om alleen al op een bepaalde plaats te zijn omdat onze zintuigen niet altijd op een voorspelbare manier reageren. Andere gevoelens kunnen je dan weer volledig overweldigen. Dat heb ik in zulke situaties ervaren. Veel van wat je in oorlogsgebied ervaart heeft te maken met hoe je er achteraf mee omgaat, hoe je begint na te denken over wat er moet gedaan worden. Je begint na te denken over een mogelijke benadering en een mogelijke oplossing, iets observeren of – nog beter – er deel van uitmaken is absoluut noodzakelijk als je gaat experimenteren met oplossingen.

Whenever there is conflict, it is always due to the need for something else to happen. The only certainty is that is 'change'. Everything around is controlled by a force, be it a god, or gravity, or electromagnetism. There are several forces that hold a society together, and bringing these forces in equilibrium is the principle of how things work. The society is a system and physics tells us that disorder in a system always increases with time. The response to that is conflict management.

You have a similar criticism to the current rebuilding processes after serious war conflicts or natural disasters as you have in architecture in general: it is not adaptive, it does not show any flexibility and it falls back to primitive actions and blueprints. What does it take to create an alternative approach within the routine of responding to a conflict?

I think that the major inspiration for architects and designers today is looking into the notion of conflict and post-conflict rehabilitation. I believe it is the most dominant aspect of contemporary culture. The integration of post-conflict rehabilitation as an academic course of study is of absolute necessity as it would sustain a constant consciousness and progressive focus on viable proposals and solutions.

Different professional fields have to be involved; not only designers, but also sociologists, psychologists and visual artists. It is an existing situation, but its predominance on the cultural level makes it in a way a new situation. It needs to be introduced in universities and academies as a cause of study. It should stimulate new products and new items that serve these very particular situations. Trying to build for 50,000 displaced persons that were in war yesterday is a completely different challenge than building a housing unit in a city. There are a lot of interventions everywhere, with workshops, people visiting war zones, projects with some funding from somewhere, but they are always so isolated. This should not be an isolated cause of study. People should be studying it continuously and collectively.

We are constantly producing new materials, solutions and inventions and relatively new developments such as the attention to renewable sources of energy, wireless communication and other technological assets are still shy of their proper applications. They can be ideally suited to be used in conflict situations, but we're hardly looking into the possibility. The irony is that the new technologies are more adaptable to rebuilding and rehabilitation rather than the less effective integration of such applications within the existing social infrastructure.

Designers need to work on situations of 'need'. Normally you build because somebody has a space and they want something else in that space. Today there is this reverse psychology where you have to give people who have lost everything, something. There is no study for that. An architect has to know the mind of a person who has just lost everything, but they are never taught to deal with this kind of situation in their formal education. A whole environment can be full of trauma, bad memories; how do you sanitise such a place, what do you build there? This could also be a very interesting case for visual artists who can discover new applications and meanings for interesting audio-visual installations which could have an incredible therapeutic effect. With reference to the history of design, major changes in concept and the use of specific materials have been instigated by 'post-conflict optimism' especially after the Second World War. In general, the adoptions of new resistant materials, together with energy-efficient interventions, are a mandatory requirement in such situations. It would also yield new opportunities for production, manufacturing, new consumers and major economic benefits.

My final point would be that everybody can contribute in this issue; people can have different experiences and formulate different responses to encourage the debate.

You have visited war zones like Freetown in Sierra Leone. How can you translate the very complex dimensions of extreme human conditions in disaster zones to something someone can relate to within his own private space?

It has a big impact on you, being in war zones or disaster situations. The 'phenomenal' environment manifests itself beyond properties of a physical or geographical nature. How individuals perceive their environment has little to do with architectural planning. Individuals operate on a psychological level, individuals have wishes, aspirations and need to have a feeling of fulfillment. Thus an analysis of the interrelation between people and the social space should incorporate a synthesis of behavioural, cultural, historical, political and other aspects. Every community is particular, including in the manipulation of its geographic territory and the interdependence between people and their environment.

This is field work and there are the dynamics that really change the way you think about things. You have to experience what such a site is about, because a site to be built is not necessarily a plot of land within the city. You get a whole city that is destroyed, where do you start, what is the reference point? Maybe you start by helping to restore the victims? Can you build something that helps to rebuild what was lost? Is it necessary to ever build there again? Then you realize that a space can lose its transparency as a result of a disastrous event. A space could be filled with memories of horror, pain, smell, sound and trauma. Sometimes, to be in a place can be quite distracting because our senses do not always operate in a predictable way. Other senses can just totally overpower you. That is what I learned when experiencing these situations. The experience of being in a war zone has a lot to do with how you respond afterwards, how you can start to think of what is needed; reflecting on what can be a possible approach to a possible solution. Observing or — even better — being part of something is an absolute necessity when you experiment with solutions.

Collective Representation (The Relapse Saga) - Triptych III, a synthesized animation in 240 seconds by Oja-Doris Kuku / Wilfrieda Passsens (After Effects)
© 2010 OOK Projects (Private Collection) / Foto © Wilfrieda Passsens

